

TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA - TOIMINTAKERTOMUS 2000

Tutkimuseettinen neuvottelukunta

Opetusministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan tehtävänä on:

1. tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja viranomaisille tutkimuseettisistä lainsäädäntö- ja muista kysymyksistä;
2. toimia asiantuntijaelimenä tutkimuseettisiä ongelmia selvitettäessä;
3. tehdä aloitteita tutkimuseettisyyden edistämiseksi sekä edistää tutkimuseettisyyttä koskevaa keskustelua Suomessa;
4. seurata alansa kansainvälistä kehitystä sekä osallistua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön;
5. harjoittaa tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyvää tiedotustoimintaa.

Neuvottelukunnan puheenjohtajana kuluneena kolmivuotiskautena (1.2.1998-31.1.2001) oli kansleri Keijo Paunio (Turun yliopisto) ja varapuheenjohtaja tutkimusprofessori Matti Sarvas (Kansanterveyslaitos). Pääsihteerinä toimi VTL Veikko Launis (Turun yliopisto) ja sihteerinä OTK Salla Lötjönen (Helsingin yliopisto, ajalla 1.2.1998-3.2.2000) sekä OTL Toomas Kotkas (Helsingin yliopisto, ajalla 4.2.2000-31.1.2001).

Neuvottelukunnassa oli kahdeksan jäsentä, joilla ei ollut nimettyjä varajäseniä. Jäsenet olivat:

Dosentti Jaana Hallamaa (Helsingin yliopisto)
Pääsihteeri Sakari Karjalainen (Suomen Akatemia)
Professori Jorma Palo (Helsingin yliopisto)
Professori Juhani Pietarinen (Turun yliopisto)
Professori Ari Saarnilehto (Turun yliopisto)
Dosentti Mervi Sibakov (TEKES)
Johtaja Marja Simonsuuri-Sorsa (Opetusministeriö)
Apulaisosastopäällikkö Pirkko Skutnabb (Maa- ja metsätalousministeriö)

Neuvottelukunta kokoontui vuoden 2000 aikana kahdeksan kertaa. Toiminnan tavoitteena oli kehittää ja valvoa tutkimuseettisten väärinkäytösten selvitysprosesseja, olla näkyvästi esillä tutkimuseettisissä tiedotus-, koulutus ym. asioissa sekä osallistua aktiivisesti tutkimus-etiikasta käytävään kansalliseen ja kansainväliseen keskusteluun.

Menettelyohjeiden tarkistaminen

Neuvottelukunta laati voimassaolevat tutkimusvilppiä käsittelevät menettelyohjeensa (*Menettelyohjeet hyvän tieteellisen käytännön loukkausten ja tieteellisessä tutkimuksessa ilmenevän vilpin ehkäisemiseksi, käsittelemiseksi ja tutkimiseksi*) vuonna 1998. Ohjeet ovat suosituksenluontoiset ja ne suunniteltiin suomalaisen tiedeyhteisön käyttöön erityisesti silmällä pitäen yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tapahtuvaa tutkimusta.

Menettelyohjeita koskevaa palautetta on kerätty käsiteltyjen tutkimusvilppitapausten yhteydessä niin neuvottelukunnan sisältä kuin tutkijayhteisöltä. Huhtikuussa 2000 yliopistoille ja tutkimuslaitoksille lähetettiin kirjallinen kysely, jolla neuvottelukunta pyrki kartoittamaan menettelyohjeiden uudistustarvetta ja luomaan kuvaa niistä tutkimuseettisistä kysymyksistä, jotka tiedeyhteisön näkökulmasta ovat polttavia. Kyselyyn vastasivat useimmat tahot. Menettelyohjeiden tarkistaminen jätettiin seuraavan neuvottelukunnan tehtäväksi.

Tutkijoiden ja elinkeinoelämän väliseen yhteistyöhön liittyviä eettisiä kysymyksiä ja ongelmia pohtineen työryhmän (TEKO) muistio

Opetusministeriö antoi 11.4.2000 tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle toimeksiannon selvittää tutkijoiden ja elinkeinoelämän väliseen yhteistyöhön liittyviä eettisiä kysymyksiä ja ongelmia sekä laatia tätä koskevat suositukset yliopistoille ja Suomen Akatemialle niiltä osin kuin osoittautuu tarpeelliseksi. Tutkimuseettinen neuvottelukunta päätti asettaa erillisen työryhmän, jonka puheenjohtajaksi kutsuttiin kansleri Keijo Paunio Turun yliopistosta ja jäseniksi tiedesihteeri Eeva Ikonen Suomen Akatemiasta, johtaja Veijo Ilmavirta Teknillisen korkeakoulun innovaatiokeskuksesta, johtaja Hannele Kuusi Suomen Bioteollisuudesta, pääsihteeri Tapio Markkanen Suomen yliopistojen rehtorien neuvostosta, professori Matti Sarvas Kansanterveyslaitokselta, johtaja Mervi Sibakov Tekesistä ja johtaja Marja Simonsuuri-Sorsa opetusministeriöstä. Työryhmän sihteeriksi kutsuttiin tutkija Toomas Kotkas Helsingin yliopistosta. Työryhmä kokoontui yhteensä seitsemän kertaa. Työn tuloksena syntynyt muistio luovutettiin opetusministerille 17.1.2001.

Tutkimuseettisten ongelmien selvittäminen

Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle on raportoitu vuodesta 1994 lähtien useimmat vakavat tutkimusvilppitapaukset, mutta vain osa hyvän tieteellisen käytännön loukkauksista. Vuonna 1998 voimaan tulleissa *Menettelyohjeissa hyvän tieteellisen käytännön loukkausten ja tieteellisessä tutkimuksessa ilmenevän vilpin ehkäisemiseksi, käsittelemiseksi ja tutkimiseksi* edellytetään, että yliopiston rehtorin tai tutkimuslaitoksen johtajan Atulee lähettää tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle viipymättä päätös tutkinnan aloittamisesta, esiselvityksen yhteenveto ja siihen liittyvät mahdolliset vastineet, aiheettoman epäilyn johdosta tehty päätös asian käsittelyn lopettamisesta sekä tutkinnan loppuraportti mikäli salassapitosäännöksistä ei muuta johdu. Todetuista tutkimusvilpeistä ja hyvän tieteellisen käytännön vastaisuuksista tulee raportoida yhtäläisesti.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta käsitteli vuoden 1998 aikana viittä vilppiepäilytapausta, joista kolmessa epäily tutkimusvilpistä oli esitetty jo ennen vuotta 1998. Vuoden 1999 aikana neuvottelukunta käsitteli 12 uutta vilppiepäilyä, ja vuoden 2000 aikana kahta uutta epäilyä. Neuvottelukunnan käsittelemien tapauksien (lausuntopyyntöjen) osuus yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa käsitellyistä tapauksista on kuluneen kolmivuotiskauden aikana vähentynyt. Laajemmassa aikaperspektiivissä tarkasteltuna tilanne on Suomessa seuraava:

TUTKIMUSEETTISEN NEUVOTTELUKUNNAN KÄSITTELEMÄT JA SEN TIEToon TULLEET TAPAUKSET

	1994-97	1998	1999	2000
Plagiointi			5(4)[1]	1(0)[1]
Alkuperäisen tutkimusidean, -suunnitelman tai -havaintojen anastaminen		3(3)[0]	4(3)[0]	
Tutkimushavaintojen sepittäminen tai vääristely		1(1)[0]	1(1)[0]	2(1) [0]
Hakemusasiakirjojen tai tutkimusansioiden vääristely		2(2)[0]		
Hyvän tieteellisen käytännön loukkaus	6(0)[3]	2(1)[1]	1(0)[0]	7(1)[0]
Muu / ei tietoa	6(0)[2]		6(2)[0]	
TAPAUKSIA YHTEENSÄ	12(0)[5]	6(5)[1]	19(12)[1]	10(2)[1]

Neuvottelukunnan tietoon tullut X
Neuvottelukunta käsitellyt (X)
Väärinkäytös todettu [X]
(Kaikkia tapauksia ei ole käsitelty loppuun.)

Tutkimuseettistä neuvottelukuntaa on pyydetty puuttumaan erityisesti seuraaviin yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa suoritettua vilppiepäilyjen käsittelyä ja tutkintaa koskeviin epäkohtiin: tapausta selvittävän asiantuntijaryhmän jääviys; kuulematta jääminen tutkinnan eri vaiheissa; viivyttyä tutkinnan aloittamisessa tai sen loppuun saattamisessa; haluttomuus käynnistää tutkinta tai ottaa asia hoitoon; tyytymättömyys tutkinnan tuloksiin. Neuvottelukunnan puoleen on käännytty paitsi kysymyksissä, jotka koskevat menettelyohjeiden noudattamista myös kysymyksissä, jotka koskevat suoritettua tutkintaa tai esiselvityksen johtopäätösten oikeellisuutta.

Tutkimuseetiikan ja siihen liittyvän keskustelun edistäminen Suomessa

TUTKIMUSEETIIKKA-KIRJAHANKE Neuvottelukunnan perustama kirjatyöryhmä käynnisti syksyllä 2000 hankkeen laajan tutkimuseetiikkaa käsittelevän teoksen toimittamiseksi. Kirjan toimittajiksi kutsuttiin arkkiaatri Risto Pelkonen, professori Juhani Pietarinen, pääsihteeri (SA) Sakari Karjalainen ja pääsihteeri Veikko Launis. Kirjan on tarkoitus ilmestyä kaupallisena kustanteena syksyllä 2001.

TURUN KIRJA- JA TIEDEMESSUT Neuvottelukunta oli näkyvästi edustettuna Turun kirja- ja tiedemessuilla 13-15.10.2000 tutkimuseettisen neuvottelukunnan, geenitekniikan lautakunnan, biotekniikan neuvottelukunnan ja valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan yhteisellä informaatiopisteellä, jota tutkimuseettisen neuvottelukunnan pääsihteeri isännöi. Messujen avaajana toimi kansleri Keijo Paunio.

TIETEEN PÄIVÄT 2001 Neuvottelukunta järjesti tieteen päivillä 11.1.2001 iltapäivä-seminaarin ATutkimustulosten salailu - Kuka omistaa tiedon? ja tähän liittyvän paneelikeskustelun. Paikalla oli runsaasti yleisöä.

Kansainvälinen toiminta

POHJOISMAINEN TUTKIMUSEETTINEN SEMINAARI Oslossa pidettiin 27-28.4.2000 Norjan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (Norges forskningsråd) järjestämä pohjoismainen tutkimuseettinen seminaari, johon osallistuivat tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta puheenjohtaja Keijo Paunio, varapuheenjohtaja Matti Sarvas ja pääsihteeri Veikko Launis.

Muutokset neuvottelukunnassa ja sen työtavoissa

PÄÄSIHTEERIN KOKOPÄIVÄISTÄMINEN Neuvottelukunta piti työmäärän lisääntymisestä johtuen välttämättömänä pääsihteerin toimen kokopäiväistämistä ja laati tätä koskevan ehdotuksen opetusministeriölle. Opetusministeriö on päättänyt muuttaa pääsihteerin toimen kokopäiväiseksi 1.8.2001 alkaen.

Toimintakertomus on hyväksytty neuvottelukunnan kokouksessa 27.2.2001

Gustav Björkstrand
Puheenjohtaja

Jaana Aalto
Pääsihteeri